

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ו ע"ב ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 665

מסכת תמורה ד' - י'

בס"ד, כ"ו שבט תשע"ב

השבוע בגליון

- ◆ נטישת בית הקברות הישן, בזיון למתים
- ◆ הגט שלא היתה אפשרות למוסרו ליד האשה
- ◆ הבזיון תלוי באפשרות שעמדה לפני עושה המעשה
- ◆ מנהגי הכפרות

- ◆ ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד - מתי ומדוע
- ◆ מחלוקת על מקור איסור ברכה לבטלה
- ◆ הפולמוס סביב הזכרת שמות הקודש באיזרואליט
- ◆ "אי עבד לא מהני" - הסוגייה המפורסמת

דבר העורך

פגישה בקופת חולים

ר' ירוחם התרווח על הספסל, שאף מלא ריאותיו מאוויר הבוקר הצח שטרם נעקר בעשן כלי הרכב, ונמנע קלות לקול ציוצי ציפורים ערניות. **זבוב** טורדני שחג סחרחרות סביב אוזנו הקיצו מתנומתו. הוא הסיר את משקפי הקריאה, הרכיב תחתם את משקפי הראייה וסקר ממושכות את הבניין בו ממוקם סניף קופת החולים.

ב"ה, שנים רבות מאחוריו, ומעולם לא נזקק לשירותיהם של מומחי הרפואה. הבוקר, משום מה, הוא חש כי עליו לזמן את עצמו בדחיפות לסניף המקומי של קופת החולים.

מיד לאחר שסיים את תפילת וויתקין, החיש את פעמיו לסניף קופת החולים. "ידעת", סיפר לאחר מכן, "כי דלתות הסניף אינן נפתחות בשעת בוקר כה מוקדמת, אך דחף פנימי הריץ אותי להמתין בתחנת האוטובוס שליד קופת החולים, עד אשר ייפתחו שעריה.

מה הריץ את ר' ירוחם? לשם כך, משחזר ר' ירוחם מאורע שהתרחש לפני שנים רבות.

"**נולדתי** ברוסיה", הוא פותח את סיפורו, ומבטאו הכבד מעיד על מוצאו. עם זאת, שפתו הקולחת והתנסחותו העיסית מוסיפים נופך לסיפור המדהים שבפיו.

"**מרביט** שנותי גדלתי תחת צלו של המגף הרוסי. רבים מחברי נעלמו באישון ליל, אחרים הוגלו, נעצרו, נענשו ונקנסו, ובהם יהודי אשר היה שותפי בניהול מפעל קטן".

עיניו מצטעפות בדוק של דמעות. "הוא נענש בעטיו!!! אני הלשנתי עליו!!! אדם צעיר הייתי, מעט פוחז, וביום מן הימים, כאשר יחסי עם שותפי עלו על שרטון, ולבסוף אף נותקו קשרינו לחלוטין, החלטתי לנקום בו.

פניתי לאן שהיה צריך לפנות, וסיפרתי כי שותפי למפעל אינו נאמן למדינה ויש לחשוש מפניו.

תגובת אנשי הק.ג.ב. היתה מיידית. שותפי נקנס בסכום עצום כתגובה על חוסר נאמנותו ל"אמא רוסיה".

מאותו יום לא ראיתי את שותפי למפעל. לא ידעתי מה אירע לו, לא שמעתי ממנו, או ממי מבני משפחתו מאומה. נעלם. איננו.

שנים רבות חלפו להם. כאשר נפתח מסך הברזל קמתי ועליתי לארץ אבותינו, חמדת לבבנו.

דף ג/ב - ד/א מוציא שם שמים לבטלה

ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד - מתי ומדוע

במאמר הבא נתוודע לשיטות הראשונים בדבר איסור ברכה לבטלה, ואמירת ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד לאחר הזכרת שם שמים לבטלה.

האם יש לומר ברוך שם על איזכור שם שמים לבטלה? בתלמוד ירושלמי (ברכות פרק ו' הלכה א'), בראשונים (תוספות ברכות לט/א ד"ה "בזר") ובהלכה ערוך" או"ח סימן כ"ה סעיף ה' וסימן ר"ו סעיף ו') נקבע, כי המברך ברכה לבטלה, יאמר מיד "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". ירושלמי זה, והפוסקים הבאים בעקבותיו מתייחסים לאדם שברך ברכה לבטלה בשם ובמלכות. ומה בדבר אדם אשר שגג והזכיר את אחד משמותיו של הקב"ה שלא לצורך, אך לבדו, בלא נוסח ברכה, אלא שם ה' בלבד. ובכן, הרמב"ם (הלכות שבועות פרק י"ב הלכה י"א) כותב, כי עליו לומר מיד דברי שבח וקילוס לקב"ה "כדי שלא יזכר לבטלה" (ועיין ב"כסף משנה" שמציין את הירושלמי כמקור). ואילו "טור" ו"שולחן ערוך" אינם מתייחסים כלל למקרה זה, ואינם פוסקים כי אדם זה צריך לומר דברי שבח וקילוס. לפנינו, איפוא, מקום לדיון אם הטור חולק על הרמב"ם וסובר, כי המזכיר שמים לבטלה לא יאמר ברוך שם כבוד מלכותו.

הגאון רבי יצחק אריאלי זצ"ל ("עיניי למשפט" ברכות לט/א), מפליא להסביר את הדברים, תוך כדי שילוב מחלוקת ראשונים עקרונית על אודות מקור איסור ברכה לבטלה, וטעם אמירת ברוך שם לאחר ברכה לבטלה. הבה נעיין בדברים שלב אחר שלב.

מחלוקת על מקור איסור ברכה לבטלה: לאיסור ברכה לבטלה מתוודעים במסכת ברכות (לג/א). ברם, קיימת מחלוקת גדולה בין הראשונים, אם חומרת האיסור היא כהוצאת שם שמים לבטלה ואיסורו מן התורה - כך סובר הרמב"ם - או שמא, מן התורה אין איסור בדבר, משום שהמברך אמר את שם ה' במסגרת שבח והודאה, וכגון, מי שמברך שלא בשעת אכילה או שתיה "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם שהכל נהיה בדברו", כלום הוציא שם שמים לבטלה, הרי הוא משבח את הקב"ה, ובכל זאת איסור חכמים בדבר, על שברך את הברכה שלא לפי הוראות חכמים, שקבעו אימתי לברכה - כך סוברים בעלי התוספות (עיין שו"ת הרמב"ם סימן ק"ה ובמגיה, וב"מגן אברהם" סימן רט"ו ס"ק ו' ושם ב"מחצית השקל" וב"אליהו רבה" וב"משנה ברורה" ס"ק כ', ובתוספות ראש השנה לג/א, וע"ע בשד"ח כללים מערכת ב' כלל קט"ו).

טעם אמירת ברוך שם לאחר ברכה לבטלה: כאשר נבקש לתור בדברי הראשונים אחר הטעם לאמירת ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד לאחר אמירת ברכה לבטלה, נמצא בדברי הרמב"ם והטור שני נימוקים שונים זה מזה. הרמב"ם (הלכות ברכות פרק ד' הלכה י') כותב, כי יש לומר ברוך שם לאחר ברכה לבטלה, "כדי שלא להוציא שם שמים לבטלה". ואילו "טור" (או"ח סימן ר"ו) כותב, כי צריך לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד "על שהוציא שם שמים לבטלה". מדברי הרמב"ם משמע, כי אמירת ברוך שם יש בה כדי לגרום לכך שהוצאת שם ה' לא תהא לבטלה - "כדי שלא להוציא שם שמים לבטלה" - שעל ידי אמירת ברוך שם כבוד מלכותו, שם שמים לא נזכר לבטלה, שכן, בו ברגע הוא קילס את הקב"ה, וכלשון הרמב"ם (הלכות שבועות שם), "ימהר מיד

לעילוי נשמת

א"מ הר"ר **אברהם נח ליפסקר** ז"ל ב"ר יצחק מאיר יהודה הלוי ז"ל נלב"ע ו' באדר תשנ"ח

א"מ מרת **שרה ליפסקר** ע"ה ב"ר חיים יוסף זלובסקי ז"ל נלב"ע כ"א בשבט תשנ"ט

תנצב"ה

נר ה' נשמת אדם

וישב ויפאר ויהדר לו, כדי שלא יזכר לבטלה". ואילו לפי ה"טור", לא באה אמירת ברוך שם אלא לכפרה על הוצאת שם שמים לבטלה, ש"מפני שהוציא שם שמים לבטלה, לפיכך צריך לקבל עליו עול מלכות שמים" (עיין גם ב"ערוך השולחן" א"ח סימן ר"ו סעיף ט"ז).

כפרה שאינה מספקת: מעתה, ניתן להבין, כי ה"טור" אשר סובר כי אמירת ברוך שם באה לכפרה, נתקנה על אמירת ברכה לבטלה בלבד, אשר לדעתו אינה אסורה אלא מדרבנן, אך אין בה די לכפרה על הזכרת שם שמים לבטלה, האסורה מן התורה. ואילו הרמב"ם הרי סובר, כי אמירת ברוך שם מונעת את האיסור ומסירה אותו לחלוטין, וכשם שבכחה למנוע את האיסור מברכה לבטלה, שלדעתו היא מן התורה, כך גם היא נוטלת את האיסור מהזכרת שם שמים לבטלה...

פרק הזמן הראוי לאמירת ברוך שם לאחר ברכה לבטלה: השלכה הלכתית נוספת עולה בין שני הטעמים, מוסיף וכותב הגר"י אריאלי זצ"ל: מהו פרק הזמן לאחר הוצאת שם שמים לבטלה, שיש לומר בו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. לכאורה, לדעת הרמב"ם, שאמירת ברוך שם נועדה להעניק משמעות לשם ה' שנאמר זה עתה לבטלה, רק אם ימרו וישבחו את הקב"ה, שבחים אלו ייסמכו אל שם ה' שנאמר על ידו ויגרמו לכך שהוא לא נאמר לבטלה, אך אם יאמר ברוך שם לאחר זמן, אין בכך כל טעם, וכך אכן משמע מדברי הרמב"ם (עיין "עיניים למשפט" שם), וכן דעת "שבלי הלקט" וה"תניא", שצריך לומר ברוך שם בתוך כדי זיבור מהזכרת שם ה' לבטלה. ברם, מסתבר, כי לדעת ה"טור" שאמירת ברוך שם היא לכפרה, די באמירת ברוך שם בזמן שאינו נבדל לחלוטין מן הברכה לבטלה, שלא בא זה אלא לשוב בתשובה ולעורר את נפשו.

דף ד/ב מוציא שם שמים לבטלה

הפולמוס סביב הזכרת שמות הקודש באיזראליט

בגמרא למדים, כי המקלל בשם ה', כגון שאמר, "ה' יעניש את פלוני", הרי הוא לוקה, שעבר על איסור מן התורה.

לדעת הרמב"ם (הלכות סנהדרין פרק כ"ו הלכה ג'), המקלל לוקה אף אם אינו מזכיר את שמו של הקב"ה (עיין הלכות יסודי התורה פרק ו הלכה ב'), שגם המקלל בכינויו של הקב"ה לוקה, וכגון, "חנוני", "קנא" ועוד כינויים של הקב"ה (עיין ראב"ד שחולק). בסיום ההלכה הרמב"ם מוסיף, כי אפילו המקלל בכל לשון שהיא חייב, למרות שהשמות שהגויים מכנים בהם את שמותיו של הקב"ה אינם בדרגת הקדושה של שמותיו של הקב"ה, אלא דרגתם כדרגת הקדושה של כינויו של הקב"ה בלשון הקודש. דבריו של הרמב"ם משמשים כיסוד הלכתי חשוב, לגבי הלכה נוספת המוזכרת בגמרא, הלא היא הזכרת שם שמים לבטלה, האסורה מן התורה, כנלמד מן הפסוק (דברים ו/ג) "את ה' אלוקיך תירא ואותו תעבוד" - "כי מיראת השם הוא שלא יזכיר שמו לבטלה" (רמב"ם ספר המצוות מצוות עשה ד). לאחר שהרמב"ם הורה, כי כינויו של הקב"ה ושמותיו בלע"ז אינם נחשבים כשם קדוש, אלא ככינוי בלבד, ממילא, כפי שאין איסור להזכיר לשווא את כינויו של הקב"ה, כך אין איסור להזכיר את שמותיו של הקב"ה בלשון לע"ז.

שאלות אקטואליות התעוררו במהלך הדורות בנוגע להלכה חמורה זו. אחת מהן התעוררה באירופה לפני שנים רבות, על אודות השבועון 'איזראעליט' אשר יצא לאור בגרמניה על ידי הרב להמן זצ"ל, ושימש במשך שנים רבות כבמה מרכזית לכל השאלות היהודיות שעמדו על הפרק. רבנים חשובים פרסמו בו דברי הגות והלכה, ומטבע הדברים, במאמרים שונים היה צורך לציין את שם ה', ועורכי העיתון נהגו לכותבו בשפה לועזית.

אחד מקוראי העיתון טען לפני הגאון רבי חיים עוזר גראדזינסקי זצ"ל, רבה של וילנא, כי הדבר אינו כשורה, משום שגם שם ה' הנכתב בלעז קדוש הוא, ולפיכך, יש להמנע מהזכרת שם ה' בעיתונים הנפוצים לכל עבר. הגר"ע גראדזינסקי השיב לו במכתב ארוך, בו הוא דן בהרחבה לגבי קדושת שם שמים בלע"ז, אם מותר להזכירו לבטלה, ואם יש צורך לנהוג בו בכבוד, והוא מוכיח, כי אף על פי שמוכח מדברי הרמב"ם הנזכרים לעיל, כי אין איסור להזכירו לבטלה, מכל מקום, אסור לנהוג בו בבזיון.

מכל מקום, מציין בעל "אחיעזר" (שו"ת חלק ג' סימן ל"ב), בנוגע לנידון שהונח לפניו: "ומה שלא חשש לזה הרה"ג הצדיק מוהר"מ לעהמאן ז"ל המייסד את העתון לפני חמשים שנה, באשר אז היה עתון בכלל דבר חשוב ולא נפוצו בימים ההם העתונים, ונהגו בו מנהג כבוד... ונכון לפרסם בהעתון שלא ינהגו בו מנהג בזיון משום הפסוקים ודברי תורה, ובאופן שיפרסמו כן, ישאר המנהג כמו שהיו נוהגים עד עתה בכתובת השם בלע"ז".

שם ה' בצרפתית: בקשר לכך, מעניין לציין את דברי בעל "תומים" (סימן כ"ז) המוכיח את בני דורו אשר כתבו במכתביהם את שם ה' בצרפתית, "א-ד-י-ע", וה"תומים" מחה על כך שלבסוף שם ה' בא לידי בזיון, שהמכתבים מוטלים באשפה.

ב"ה, התקרבותי אל היהדות, התחלתי להשתתף בשיעורי תורה, בזמני הפנוי אני מסייע לארגונים העוסקים בצורכי ציבור, וניתן לומר כי אני גם רווה נחת מצאצאי.

אולם, ככל שהתקרבותי אל בוראי, החלה מחשבה נוראה מנקרת בליבי. מה אענה ליום פקודה. ביקשתי בכל מאווי לאתר את שותפי, כדי לשלם לו את שווי הקנס שהתגולל עליו בעטיי, אך כל מאמצי עלו בתוהו.

ניסיתי לברר איה בניו, היכן בנותיו, נכדיו או צאצאיו, אך הדבר לא עלה ביד. כאילו נבלעו הוא וכל משפחתו באדמה, לבלי שוב.

שבור ורצוף פניתי אל הגאון רבי שמואל טרוביץ זצ"ל, מייסד ישיבת "כנסת מאיר" בעיר ראשון לציון, ואשר גם כיהן כרב במקום, ושטחתי בפניו את מצוקתי.

הרב הביט בי בעיניו הרחמיאיות. "ר' ירוחם", אמר לי, "אולי אני רב. אבל שנינו יודעים, כי אינני לא חוקר ולא בלש. מה אעשה לך", סיים בעצבות.

"נכון", השבתי, "כבוד הרב אינו בלש, אבל איני רוצה לשוב לכור מחצבתי כאשר קופה של שרצים על כתפי. כבוד הרב, אני מבקש, מתחנן... אתה דין, בבקשה, תמצא פתרון..."

"אפנה לרב העיר", השיב הרב טרוביץ, "אל הרב וולפא שליט"א ואל תלמיד חכם נוסף, נשב במושב בית דין ונדון בענייך. אנא שוב אלי בעוד שבועיים".

נפרדתי ממנו שמח וטוב לב. איש יקר זה הבין לרוחי, והתאמץ עבורי ככל הניתן.

כעבור שלושה עשר יום השכמתי כדרכי לתפילת וותיקן, וכפי שסיפרתי, פניתי לטניף קופת החולים.

שם, על הספסל, התיישב לידי אדם נחמד, ותוך זמן קצר פתחנו בשיחה קולחת בשפת אימי, רוסית. גם הוא היה עולה חדש.

שוחחתי על הא ועל דא. על השנים הקשות, על תחבולות שונות שהערימו יהודים כדי לשמור על מצוות התורה, על אנשים שהשלטון הציק להם ללא הרף ומירו את חייהם וכן הלאה.

תוך כדי שיחיתנו התברר לי כי איש שיחי התגורר ברוסיה בסביבות מחוז מגורי. מיד נדרכתי. חושי התעוררו. בשנים האחרונות הפכתי לי למנהג לברר אצל עולי רוסיה בני מחוזי אם חלפה באזניהם שמועה כל שהיא על שותפי לשעבר.

"אולי אתה מכיר", שאלתי אותו. "לפני הרבה שנים היה מפעל במרכז האיזור התעשייתי אשר נוהל על ידי שני שותפים. לאחד מהם קראו..."

לא הספקתי לסיים את המשפט והוא פלט מיד, "בוודאי", השיב, "אני חתנו!".

לא היה קץ להתרגשותי. בדמעות שליש סיפרתי לו את דבר המעשה אשר אירע, אך הוא לא ידע מאומה והציע לי להתלוות לביתו ולשאול את פי רעייתו, בתו של שותפי לשעבר, אם זכור לה מעשה זה.

לא אלא אתכם בדברים. נכנסתי לביתם מעט לאחר זריחת השמש ויצאתי הימנו לפני שקיעתה. שעות ארוכות היא גוללה בפנינו את דבר המאורעות אשר התגוללו על משפחתה מאז ועד היום הזה, וכן, היא זכרה את הסכום המדוייק של הקנס אשר הושת על אביה".

ההזמנה למושב בית הדין בוטלה מיידי, ר' ירוחם השיב את הכסף לצאצאי שותפו לשעבר ולנשמתו היתה הרווחה.

"פי יעזור ה' לשבים, כאשר אין יד טבעם משגת ויחדש בקרבם רוח טהורה להשיג מעלת האבתו".

כך כתב רבינו יונה בן רבי אברהם גירונדי בספרו "שערי תשובה". כאשר יהודי מתאמץ בכל מאווד לקיים את מצוות ה' והדרך חסומה בפניו, אזי, מאותו שלב בו אין ביד אנוש להושיע, נפתחים לפניו שערי שמים. רבון העולמים מושיט את ידו הפרושה לקבל שבים ומנחה אותו יהודי בדרך העולה בית א-ל.

"אי עביד לא מהני" - הסוגייה המפורסמת

אחת הסוגיות המפורסמות של המסכת, היא סוגיית "אי עביד לא מהני".

ייחודה של סוגיה זו בכך, שהיא קשורה במישרין ובעקיפין לחלק נכבד ממצוות התורה. הגמרא כאן בלבד דנה בכארבעה עשר נושאים שונים מכל חלקי התורה הנוגעים לסוגייה זו; מצוות נתינת פאה, מצוות הפרשת תרומה, איסור נישואי אלמנה וכהן גדול, איסור ריבית, איסור גזל, מצוות בכור, מצוות מעשר בהמה, איסור תמורה - כמובן, ועוד. הראשונים ולאחריהם האחרונים הוסיפו לדון בנידונים נוספים הקשורים לנידון זה.

אביי ורבא נחלקו. אביי סובר, כי "כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד, אם עביד, מהני". ורבא חולק וטוען "לא מהני".

לדעת רבא, כאשר התורה אסרה דבר מה, הרי שמי שעבר על האיסור לא הצליח לפעול מאומה, מעשהו לא צלח - למעט המקומות שבהם התורה פירשה אחרת [ואכן, לדעתו, כך פירשה התורה ברוב המקרים, ראה בגמרא] - ובכל זאת הוא לוקה, משום שהוא רצה לעבור על איסור התורה. אביי חולק עליו וסובר, כי אומנם התורה אמרה לא לעשות, אך אם עשה, הצליח. וכגון, אסור ליטול פירות רעים ולהפרישם כתרומה על פירות משובחים. לדעת אביי, מי שעשה כן עבר על איסור, אך הפרשת התרומה עלתה לו. לדעת רבא, אלמלא התורה חידשה ופירשה כי הפרשה זו חלה, לא היה לה מקום, מאחר שנעשתה בניגוד לדעת התורה.

התחבטות רבתי קיימת בהסבר דבריו של רבא. בבסיס המבוכה עומד החילוק הברור בין שני סוגים של איסורים. יש איסורים שאינם אלא מעשה. אסור לגנוב. אסור לרצוח. איש אינו מעלה על דעתו, כי כוונת רבא היא, שמי שרצה, הדבר לא עלה בידו כי התורה אסרה זאת. הוא רצה, והאומלל נפח את נשמתו. מאידך, יש איסורים שכל מהותם אינה אלא חלות - תוצאה, וכגון, מעשה קידושין, שכל מהותו היא חלות הקידושין, התקדשות האשה לבעלה, שבמקרה זה ברור, כי רבא התכוון שהקידושין לא יחולו. מעשה נתינת הטבעת ליד האשה? אינו מציק לאיש, האיסור אינו נעוץ במסירת הטבעת, אלא בתוצאה, ומשזו בוטלה אין קידושין.

איסורים רבים מורכבים משני החלקים הללו גם יחד, שיש בהם מעשה וחלות המשמשים בהם בצוותא. במקרים אלו, אשר בהם ניתן לבטל את התוצאה בלבד אך לא את המעשה, קיים נידון רחב ביותר.

הנה דוגמה לאיסור שיש בו מעשה ותוצאה.

במסכת בכורות מבואר, כי בכור בהמה טהורה קדוש הוא. אם נפל בו מום, הוא יוצא לחולין, אך אסור להטיל בו מום בכוונה תחילה. אדם אשר יטיל מום בכוונה בבכור, עשה מעשה אסור, שעבר על דברי התורה אשר אסרה להטיל בו מום, וכמו כן הוא גרם לתוצאה, שהבכור יצא לחולין, ומעתה ואילך מותר לשחוט אותו ולאוכלו בהגבלות מסויימות.

כיצד רבא יתייחס למקרה זה. האם מאחר שהמעשה הוא בלתי הפיך - הבכור בעל מום-, והעבירה שנעשתה אינה ניתנת לתיקון, אזי גם התוצאה אינה מבוטלת, או שמא יאמר רבא, אמת, מעשה נעשה, עבירה נעברה, אך את התוצאה נבטל - לא נתיר את הבכור לשימוש חולין. בדיוק בשאלה זו נחלקו הדעות.

לדעת בעלי התוספות (ד/ב ד"ה "רבא"), המתייחסים למקרה של בכור שבו עסקנו, הדין היה נותן כי לדעת רבא יש לפסול את התוצאה. הבכור יהא אסור בשימוש חולין [ועיי"ש שתירצו, כי מאחר שמום שנפל מעצמו מתירו לחולין, אין מקרה זה גרוע הימנו. כלומר, הטלת המום אינה תלויה באופן הטלתו אלא במציאות]. נמצאנו למדים, כי לשיטת בעלי התוספות, בכל מקום שבו ניתן לבטל דבר מה מן העבירה, אם מעשה, אם תוצאה - מבטלים.

ואילו הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל מוכיח מן הראשונים, כי רבא אינו גורס שכל דבר הניתן לביטול ממעשה העבירה מבוטל, אלא אך ורק ביטול אשר יגרום לכך שהעבירה בעצמה תבטל לחלוטין, וכגון, כאשר מבטלים קידושין שנעשו באיסור, הרי שגורמים לכך שלא נעשה איסור כלל. הנה, אומר הגרע"א, התורה אוסרת לעשות כתובת קעקע. מעשה באדם שקעקע גט לאשתו על ידו של עבדו. אם נאמר, שכל פעולה שנעשתה בעבירה אינה חלה, היינו: מבטלים את התוצאה שלה, היה צריך להיות, שגם גט זה לא ישיג את תוצאתו, ולא ניתן יהיה לגרש באמצעותו [משום שגט צריך להכתב על פי ציווי הבעל, וגט שנכתב מאליו פסול]. ובכל זאת, אנו נוכחים לדעת (תוספות גיטין כ/ב) כי הגט מגרש גם מגרש. אין לנו אלא להסיק, כי כוונת רבא היא, שמבטלים כל תוצאה שביטולה גורם למניעת האיסור, אך במקרה שלפנינו, גם אם נקבע כי הגט אינו גט, כלום כתובת קעקע לא נכתבה כאן, האם לא נעשה האיסור? (עיי' שו"ת רעק"א חלק א' סימן קכ"ט שהאריך בעניין זה, וב"נתיבות המשפט" סימן ר"ח ס"ק ב').

מעשה פלאי זה, המובא בהקדמה לספר "מעדני שמואל" להגאון רבי שמואל טרוביץ זצ"ל מלמדנו, כי המשפט "אני לא יכול", צריך להמחק מהלקסיקון כאשר מדובר בעניינים רוחניים. אתה יכול, הוא יכול, כולנו יכולים.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף ו/ב אבק ריבית אינה יוצאה בדינין

איזה אבק הוא זה...

על רבנית אחת הלעיזו הבריות כי היא מלוה מממונה בריבית. פעם התארח רב מפורסם אצל בעלה הרב. לכשהגישה כיבוד על מגש מאובק קימעה, אמר בהבלעה, חוששני כי אבק זה, אבק ריבית הוא...

הרבנית השיבה חרישית, "שמא אבק לשון הרע הוא..."

דף י/ב יתיב ר' זירא וקאמר להא שמעתא

שינון בישיבה

בתקופת בחרותו נראה הרוגוצ'ובי לומד בהתמדה כשהוא יושב, למרות המנהג שרווח במקומו ללמוד בעמידה.

כשנשאל על כך הפטיר:

- **ללמוד** בעמידה יש צורך רק בעת הלימוד הראשון ולא בעת השינון והחזרה.

כך, הוסיף בחיך, נאמר גם בתורה: "ושנתת לבניך ודברת בם בשבתך"...

לעילוי נשמת

הר"ר **ישעיה נפתלי שוורץ** ז"ל

ב"ר טוביה אליעזר ז"ל נלב"ע כ"ו בשבט תשכ"ג

תנצב"ה

הונצח ע"י בנו ידידינו הר"ר **טוביה אליעזר**

שוורץ ומשפ' שיחיו - בני ברק

לעילוי נשמת

הר"ר **יוסף שטרן** ז"ל

ב"ר שמואל ז"ל נלב"ע כ"ט בשבט תשמ"ג

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **יוסף רוזינגר** ז"ל

ב"ר אברהם שמשון ז"ל נלב"ע כ"ה בשבט תשס"ב

מרת **חנה (הלן) רוזינגר** ע"ה

ב"ר אהרן ז"ל נלב"ע כ"ח בטבת תשס"ב

תנצב"ה

הונצחו ע"י נכדם הר"ר **דב ריגר** שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **מאיר קאהן** ז"ל ב"ר שמואל צבי הי"ד

ומרת **מלכה צביה קאהן** ע"ה ב"ר זכריה הי"ד

נלב"ע כ"ו בשבט תשכ"ט.

ולע"נ מרת **שרה פרומה וייץ** ע"ה ב"ר מאיר ז"ל

ורפאל וייץ ז"ל ב"ר יצחק ז"ל

תנצב"ה

הונצחו ע"י **בנימין וז' לאה קרניאל** שיחיו

דף ז/א דבזיא מילתייהו

שתי שאלות הלכתיות - פתרון אחד

שני מקרים שונים זה מזה הועלו על שולחנו של המהרש"ם זצ"ל, אשר התגורר בגליציה שבפולין, ונחשב לאחד מפוסקי הדור לפני כמאה שנה. אל שולחנו הובהלו שאלות מקהילות ישראל באירופה ובאמריקה, ובמאמר שלפנינו נתייחס לשתי שאלות, אשר במענה לכל אחת מהן הוא מציין את הגמרא כאסמכתא ומשענת להכרעתו.

כשהפריץ נתן בית קברות מתנה: בעיירה ברעזוב שבגאליציה, התעוררה שאלה מעניינת. בית הקברות שבו נקברו אבותיהם ואבות אבותיהם של בני הקהילה התמלא עד אפס מקום, ובבאי הקהילה רכשו חלקת אדמה סמוכה לעיירה, והחלו בהכנות כדי להכשירה למקום קבורה ראוי והגון. להפתעתם הרבה, מושל האיזור הבחין בתכונה קדחתנית אצל נתיניו היהודים, ולאחר שבירר ונודע לו, כי הם מכשירים בית קברות חדש, החליט להאציל עליהם טובה והעניק להם קרקע גדולה שהיתה סמוכה לבית הקברות הישן.

נטישת בית הקברות הישן, בזיון למתים: בני הקהילה באו במבוכה. התרומה לא הטיבה עמם. בית הקברות הישן היה מרוחק מאד מן העיר, ואילו בית הקברות החדש שהם עמדו להכשיר היה סמוך למקום מגוריהם. לכאורה, לא היה להם אלא להודות לפריץ על טוב ליבו ולהסביר לו כי הם מעדיפים לקבור את מתיהם בבית קברות קרוב. דא עקא, שהלכה היא, כי אין מוליכים מת מעיר שיש בה בית קברות לעיר אחרת, "משום כבוד המתים הקבורים באותה העיר שמבזה אותם שלא לנוח אצלם את זה" ("שולחן ערוך" יו"ד סימן שס"ג ס"ק ד, וש"ך שם), ואם כן, כיצד ינטשו את בית החיים הוותיק ויבזו את מתיו.

הגט שלא היתה אפשרות למוסרו ליד האשה: שאלה נוספת שהוגשה לפני המהרש"ם עסקה בבני זוג שדרכיהם נפרדו. הוא התגורר בפולין, ואילו היא השתקעה בניו יורק שבאמריקה. הבעל ביקש לגרשה, והוא מינה שליח כדת וכדין, אשר התמנה להוליך את הגט ולהביאו לידי האשה וכך לגרשה. ברם, האשה לקתה במחלות שונות מדבקות מאד, עד שהיא הושמה בהסגר מוחלט במוסד מיוחד, ולדברי רופאיה היה עליה להיות שם למשך שנתיים לכל הפחות. השליח של הבעל סירב בכל תוקף להביא לידיה את הגט, מחשש להידבקות במחלות הנוראות שאפפוה, ולפיכך, הפתרון היחיד שעמד על הפרק היה, כי האשה תמנה גם היא שליח מטעמה לקבלת הגט, ושני השליחים, של הבעל ושל האשה, ייפגשו ויסדירו ביניהם את נתינת הגט. אולם, הלכה בדיני גיטין הטרידה את מנוחתם של הרבנים אשר עסקו בנושא. יש מן הראשונים הנוקטים להלכה את סברת הגמרא (גיטין ב/ג), כי לאחר שהבעל מינה שליח מטעמו, האשה אינה רשאית למנות שליח מטעמה, כי מעשה זה מביע זלזול בבעל שאינה מעוניינת להפגש אפילו עם שליחו, ולפיכך, יש חשש לכשרותו של הגט, שמא הבעל לא הסכים להעניק לה גט במצב דברים זה (עיין "שולחן ערוך" אהע"ז סימן קמ"א סעיף א').

המהרש"ם השיב תשובה ארוכה ומפורטת לכל אחד מן השאלות. לבני העיירה הורה, כי הם רשאים לקדש את החלקה החדשה הסמוכה לעירם, ולרבני ניו יורק הורה, כי האשה רשאית למנות שליח לקבל את הגט משליח בעלה. את דבריו הוא מבסס על ראיות, סברות והוכחות למכביר, ובין היתר הוא מתייחס לגמרא כאן, כדוגמת סיוע לדבריו.

פיתחו את הגמרא במסכת תמורה, הורה להם הגאון רבי שלום מרדכי הכהן שבדרון זצ"ל, והיווחו בזיון מהו, ואלו תנאים נדרשים לקיומו.

בגמרא נאמר, כי אדם המקדיש לבית המקדש כבש בעל מום, עובר על איסור, מלבד שאין אפשרות להקריב את הכבש, שכן, מעשהו מביע זלזול בקרבן, שהרי הקדשה מסוג זה, הקדשת כבשים, יכולה להעשות באופן ראוי יותר, בכבשים שאינם בעלי מום, וזה זלזול שבחר כבש פגום והקדישו. ברם, אומרת הגמרא, המקדיש למזבח דקל, דגים, או כל דבר שסוגו אינו ראוי לעלות על המזבח כקרבן, אינו עובר על איסור, משום שמעשיו אינם מביעים זלזול ובזיון - "דקל ליכא במיניו - לא לקי, לאפוקי בעל מום, כיון דאיכא במינו - לקי", והקדשת הדקל אינה מביע זלזול.

הבזיון תלוי באפשרות שעמדה לפני עושה המעשה: נמצאנו למדים, אומר המהרש"ם, כי הנהגה שיש בה בזיון, היא הנהגה מתוך בחירה, כאשר בפני המבזה עומדת דרך אחרת, סוגה בשושנים, והוא אינו בוחר בה, אזי מעשיו מביעים זלזול. מעתה, אמנם בפני בני העיר עומדות שתי חלקות, ועליהם לבחור את מי מהן לקדש, אך מאחר שהחלקות אינן שוות בטיבן, שזו קרובה וזו רחוקה, אין כל בזיון בבחירת הקרובה, והדבר מותר (ש"ת מהרש"ם חלק ג' סימן קי"א). כמו כן, האשה רשאית למנות שליח שיטול את הגט מידי שליח בעלה, מאחר שבמקרה זה אין כל דרך אחרת להתגרש, שוב הדבר אינו נחשב בזיון (שם, חלק א' סימן רי"ט).

קטע יומי מתוך הגליון השבועי "מאורות הדף היומי - לילדים"

מסכת תמורה • דף י"ד • יום ראשון כ"ו בשבט

הרגל שנשכחה

בני משפחת צדקיהו וְשבו בבית קרוביהם בירושלים, וְהָגְנוּ אֶת לַיִל הַסֶּדֶר בְּשִׁמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב. הָאֲבוֹת דָּרְבְּנוּ אֶת בְּנֵי הַמִּשְׁפָּחָה לְסִים לְאָכַל אֶת קֶרְבֵּן הַפֶּסַח, שְׁהָרִי הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה מִצְוָה (שמות, פָּקד י"ב, פֶּסוק י'): "וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר". לְפִתְעַת הַתְּגָלָה שָׁרְגַל אַחַת שֶׁל קֶרְבֵּן הַפֶּסַח הִסְתַּתְּרָה מִתַּחַת עֲרֻמַּת מִצּוֹת וְשָׁכַחוּ לְאָכַל אוֹתָהּ בְּזִמְנָן! מַה עוֹשִׂים עִכְשָׁיו? שְׁאֵלוּ הַיְלָדִים, וְהָאֲבוֹת אָמְרוּ: כְּתוּב בַּתּוֹרָה: "וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר וְהִנְתֵּר מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר בְּאֵשׁ תִּשְׂרֹפֶנּוּ". - עִכְשָׁיו כְּבֵר בֶּקֶר! אִזּ בּוֹאוּ נִצְא לְחַצֵּר לְשׂוֹרֵף אֶת הָרְגֵל, אָמְרוּ הַיְלָדִים. אָךְ הָאֲבוֹת הִסְבִּירוּ לָהֶם כִּי קִדַּשְׁתָּ יוֹם טוֹב אֵינָה נִדְחֵית מִפְּנֵי מִצְוֹת הַשְׂרָפָה, וְכִנּוּת הַתּוֹרָה לְבֶקֶר שְׂאֵתְרִי הֶהָךְ. לָכֵן כְּתוּב בְּפֶסוּק "בֶּקֶר" פְּעַמַּיִם (וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר וְהִנְתֵּר מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר), כִּדְי לְלַמֵּד שְׂשׂוֹרְפִים אֶת הָקֶרְבֵּן בְּבֶקֶר הַשָּׁנִי.

למנוי גליון לילדים חייג:
1700-500-151
חודש היכרות חינוך

לעילוי נשמת

הר"ר **יצחק דורמבוס** ז"ל
ב"ר מרדכי ז"ל
נלב"ע ל' בשבט א' דר"ח אדר תשנ"ג
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
הבחור **אור סירוטקין** ז"ל
בן יבדלחט"א ר' יואל ומוריאל הי"ו
נלב"ע כ"ח בשבט תשע"א
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
הר"ר **בנימין ברוך המער** ז"ל
ב"ר אברהם ז"ל נלב"ע א' באדר תש"ם
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו